

ŠTO SE MJERI POD POJMOVIM RODNIH ULOGA? PREGLED I EVALUACIJA SKALA RODNIH ULOGA I STAVOVA O RODNIM ULOGAMA¹

Ivana Jugović

Centar za istraživanje i razvoj obrazovanja
Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
Amruševa 8, 10000 Zagreb
jugovic@idi.hr

Sažetak

Cilj ovog rada je izložiti pregled ključnih instrumenata za mjerenje rodni uloga i stavova o rodnim ulogama te evaluirati te skale uzimajući u obzir njihove psihometrijske karakteristike. Izdvojene su najpopularnije skale stavova o rodnim ulogama *Attitudes Toward Women Scale* (AWS, Spence i Helmreich, 1972) i *Sex-Role Egalitarianism Scale* (SRES, Beere, King, Beere i King, 1984), skale rodni uloga *Bem Sex Role Inventory* (BSRI, Bem, 1974), *Personal Attributes Questionnaire* (PAQ, Spence, Helmreich i Stapp, 1975) i *Sex-Role Behavior Scale* (SRBS, Orlofsky, Ramsden i Cohen, 1982), te dvije skale namijenjene djeci i adolescentima *Attitudes Toward Women Scale for Adolescents* (AWSA, Galambos, Petersen, Richards i Gitelson, 1985) i *Children's Personal Attributes Questionnaire* (CPAQ, Hall i Halberstadt, 1980). Skale su evaluirane s obzirom na sljedeće kriterije: teorijske postavke na kojima se temelje, podatke o pouzdanosti i valjanosti skale te primjerenost za ispitivanje rodni uloga u suvremenom društvu. Evaluacija skala je pokazala da većina skala ima zadovoljavajuće razine pouzdanosti, no da je valjanost većine skala problematična budući da se kod većeg broja skala očekivana faktorska struktura nije potvrdila ili su rezultati istraživanja nekonzistentni. Nedostatak većine skala za odrasle jest što su konstruirane na studentskim uzorcima, a skala konstruiranih u 1970-im godinama što su u nekim aspektima svojeg sadržaja zastarjele. Pokazalo se i da je potrebno razviti novu skalu rodni uloga za adolescente temeljenu na teorijskom promišljanju koncepta rodni uloga u adolescenciji.

Ključne riječi: skale rodne uloge, stavovi o rodnim ulogama

¹ Ovaj rad je izrađen na projektu *Profesionalni razvoj učitelja tijekom inicijalnog obrazovanja i pripravnništva* koji financira Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH.

UVOD

Rod je postao jedna od glavnih tema u socijalnoj psihologiji u zapadnim društvima sredinom 1960-ih godina, što nije iznenađujuće s obzirom na to da se u to vrijeme javio Ženski pokret koji je imao svoj utjecaj na psihologiju i ostale društvene znanosti (Spence, 1999). Teme koje su se u socijalnoj psihologiji počele intenzivno istraživati su rodne uloge, te osim njih i rodni identitet, rodni stereotipi te seksizam.

Rodne uloge se odnose na dijeljena kulturalna očekivanja o prikladnim ponašanjima s obzirom na spol (Spence i Helmreich, 1978). Osim ponašanja, ti rodno tipizirani atributi mogu biti i osobine ličnosti, uvjerenja, preferencije i stavovi (Galambos, 2004). Iz perspektive psihologije ličnosti, rodne uloge se manifestiraju u psihološkim karakteristikama femininosti i maskulnosti (prema Deaux i LaFrance, 1998). Femininost se često operacionalizira kroz posjedovanje ekspresivnih osobina kao što su suosjećajnost, osjetljivost i vedrina, a maskulnost kroz posjedovanje instrumentalnih osobina kao što su vodstvo i neovisnost (Holt i Ellis, 1998; Spence i Helmreich, 1978).

Mjerenje rodnih uloga i stavova o rodnim ulogama doživjelo je procvat u 1970-im godinama. Teorije na temelju kojih su konstruirani prvi instrumenti pretpostavljale su da su maskulnost i femininost odvojene dimenzije te da rodno tipizirano ponašanje i tradicionalne rodne uloge nisu jedina "zdrava" mogućnost razvoja pojedinca kao što se do tada smatralo, već su se propitivale i kritizirale. U 1970-im razvijene su najpoznatije skale rodnih uloga kao osobina ličnosti poput *Bem Sex Role Inventory* (BSRI, Bem, 1974) i *Personal Attributes Questionnaire* (PAQ, Spence, Helmreich i Stapp, 1975) te najčešće korištena skala stavova o rodnim ulogama *Attitudes Toward Women Scale* (AWS, Spence i Helmreich, 1972). U 1980-im je nastavljen razvoj instrumenata za mjerenje stavova o rodnim ulogama, kao što je, primjerice, *Sex-Role Egalitarianism Scale* (SRES, Beere i sur., 1984), no konstruirane su i skale koje ispituju pojedine aspekte rodnih uloga kao što su bračni odnosi, te roditeljska i profesionalna uloga. Početkom 1980-ih razvijena je i *Sex-Role Behavior Scale* (SRBS, Orlofsky i sur., 1982), skala koja ispituje usvojenost rodno tipiziranih ponašanja i interesa. Od 1980-ih nadalje interes se istraživača proširio, ili, preciznije, fokusirao na maskulinu ideologiju i na stres koji muškarci doživljavaju zbog očekivanja da zadovolje rodne norme te su u skladu s time konstruirane skale poput *Gender Role Conflict Scale* (GRCS, O'Neil, Helms, Gable, David i Wrightsman, 1986), *Male Role Norms Scale* (MRNS, Thompson i Pleck, 1986) i *Male Role Norms Inventory* (MRNI, Levant i sur., 1992). U 1990-im godinama su konstruirane dvije najpoznatije mjere seksizma: *Ambivalent Sexism Inventory* (ASI, Glick i Fiske, 1996), koji ispituje staromodni seksizam koji karakterizira prihvaćanje tradicionalnih rodnih uloga, različitog tretmana žena i muškaraca te stereotipa o slabijoj kompetenciji žena, te *Modern Sexism Scale* (Swim, Aikin, Hall i Hunter, 1995), koji obuhvaća uvjerenja da diskriminacija više nije problem, da vlada i mediji daju preveliku pažnju ženama, te negativne osjećaje prema ženama koje imaju političke i ekonomske zahtjeve.

Osim ovih skala koje su namijenjene odrasloj populaciji, konstruirane su i skale rodnih uloga, skale stavova o rodnim ulogama te skale koje ispituju maskulinu ideologiju za djecu i adolescente kao što su primjerice *Attitudes Toward Women Scale for Adolescents* (AWSA, Galambos i sur., 1985), *Children's Personal Attributes Questionnaire* (CPAQ, Hall i Halberstadt, 1980) i *Gender Role Conflict Scale - Adolescent Version* (GRCS-A, Blazina, Pisecco i O'Neil, 2005). Osim što postoji manji broj skala namijenjenih ispitivanju rodnih uloga djece i adolescenata u odnosu na skale za odraslu populaciju, skale rodnih uloga djece i adolescenata također su se rjeđe koristile u istraživanjima u odnosu na one namijenjene odraslima.

Sustavno korištenje pouzdanih i valjanih skala rodnih uloga vrlo je važno za razumijevanje sadržaja rodnih uloga u različitim životnim razdobljima, kulturama i društvenim kontekstima te za dobivanje uvida u promjene rodnih uloga kroz vrijeme. Rodne uloge nam također mogu objasniti neke druge ishode: primjerice, stavovi o rodnim ulogama mogu pomoći u razumijevanju bračnog zadovoljstva ili obiteljskog nasilja (McHugh i Frieze, 1997), a stupanj prihvaćanja društveno propisanih rodnih uloga može objasniti odabir izvanškolskih aktivnosti ili obrazovnog puta kod djece i adolescenata (Guillet, Sarrazin, Fontayne i Brustad, 2006).

U posljednjih 30-40 godina, otkad su konstruirane neke od najčešće korištenih mjera rodnih uloga i stavova o rodnim ulogama, dogodile su se značajne društvene promjene. Rodne ideologije su se promijenile, primjerice, stavovi prema ulogama žena su se liberalizirali od 1970-ih do 1990-ih godina (Spence i Hahn, 1997). Ostvarene uloge su također pokazale napredak prema ravnopravnosti žena i muškaraca, iako one ipak zaostaju za liberalizacijom stavova (Spence i Hahn, 1997). Promjene do kojih je došlo u SAD-u jesu ulazak velikog broja udanih žena koje imaju djecu na tržište rada te porast broja visokoobrazovanih žena (Jacobs, Shipp i Brown, 1989; Shank, 1988, U.S. Department of Labor, Women's Bureau, 1991, prema Spence i Hahn, 1997). Iako se u razdoblju od 1965. do 1985. godine udio kućanskih poslova koje obavljaju muškarci popeo s 15 na 33%, ovi podaci još uvijek svjedoče o vrlo neravnopravnoj situaciji (Robinson, 1988, prema Myers, 1993). Unatoč tome što se rodna neravnoteža u kućanskim poslovima i brizi o djeci smanjuje (Pleck i Masciadrelli, 2003), žene su ipak u većoj mjeri zadužene za njih, čak i ako su zaposlene puno radno vrijeme (Biernat i Wortman, 1991; Kamenov, Jelić, Tadinac i Hromatko, 2007; Pleck, 1997). S obzirom na društvene promjene koje su se dogodile, opravdano je postaviti pitanje o valjanosti skala rodnih uloga konstruiranih u 1970-im i 1980-im godinama za ispitivanje rodnih uloga u suvremenom društvu. Jesu li tvrdnje iz skala stavova o rodnim ulogama konstruiranih prije 30-40 godina još uvijek relevantne? Jesu li osobine, koje su se tada smatrale maskulinima i femininima, još uvijek indikatori tih rodnih uloga? Jesu li promjene u stavovima dovele do toga da skale imaju manje zadovoljavajuća psihometrijska svojstva i da su manje korisne nego prije? Koliko su skale razvijene primarno na američkim studentima prikladne za korištenje na različitim društvenim skupinama i u drugim kulturama?

Cilj ovog rada je izložiti pregled ključnih instrumenata za mjerenje rodnih uloga te evaluirati te skale uzimajući u obzir njihove psihometrijske karakteristike. Eva-

luacija tih skala može nam pomoći pri donošenju odluke o odabiru najprikladnije skale za istraživanje, a podaci o načinu razvoja skala mogu nas uputiti na najbolje prakse kao i na pogreške koje se mogu učiniti pri konstrukciji instrumenta za ispitivanje rodni uloga. Stoga će se u ovom radu svaka skala opisati i evaluirati s obzirom na teorijske postavke na kojima se temelji, na dostupne podatke o pouzdanosti i valjanosti skale te prikladnost za ispitivanje rodni uloga u suvremenom društvu, pogotovo kada je riječ o skalama koje datiraju iz 1970-ih godina.

Kriteriji na temelju kojih su odabrane skale koje će biti opisane u ovom radu su (1) da je skala konstruirana kako bi ispitala globalni koncept rodni uloga te (2) da obuhvaća uloge muškaraca i žena. Stoga su iz razmatranja isključene skale koje ispituju samo pojedine aspekte rodni uloga kao što su partnerske ili roditeljske uloge, skale koje ispituju rodne uloge samo jednog spola kao što su skale maskuline ideologije te skale seksizma zbog toga što njihov sadržaj obuhvaća znatno širu rodnu problematiku od koncepta rodni uloga. Glavna podjela mjera rodni uloga je na instrumente koji ispituju stavove o rodni ulogama i instrumente koji ispituju rodne uloge kao stupanj u kojem osoba internalizira rodno tipizirane osobine ili ponašanja (McCreary i sur., 2002). Na temelju pretrage elektroničkih baza podataka EBSCO i APA te priručnika o mjerama rodni uloga (*Gender roles. A handbook of tests and measures*; Beere, 1990) identificirane su najpopularnije skale stavova o rodni ulogama *Attitudes Toward Women Scale* i *Sex-Role Egalitarianism Scale*, skale rodni uloga *Bem Sex Role Inventory*, *Personal Attributes Questionnaire* i *Sex-Role Behavior Scale*, te dvije skale namijenjene djeci i adolescentima *Attitudes Toward Women Scale for Adolescents* i *Children's Personal Attributes Questionnaire*.

SKALE STAVOVA O RODNIM ULOGAMA

Attitudes Toward Women Scale (AWS, Spence i Helmreich, 1972)

AWS je najpopularniji instrument za ispitivanje stavova o rodni ulogama u području psihologije (Spence i Hahn, 1997). Namjera autora je bila da AWS mjeri očekivanja o odgovornostima, privilegijama i ponašanjima u različitim sferama koje su tradicionalno bile podijeljene između žena i muškaraca, ali koje bi muškarci i žene mogli ravnopravno dijeliti (Spence i Hahn, 1997). Iako je ime instrumenta Skala stavova prema ženama, AWS se točnije može opisati kao mjeru stavova prema *pravima žena*, tj. odgovornostima i pravima žena u odnosu na odgovornosti i prava muškaraca, nego kao mjeru stavova prema *ženama* (Spence i Hahn, 1997).

AWS postoje u tri verzije od kojih se originalna sastoji od 55 tvrdnji, te dvije kraće od po 25 i 15 tvrdnji. Verzija od 15 tvrdnji se najčešće koristila u istraživanjima (Spence i Hahn, 1997). Oko polovine tvrdnji odnosi se na egalitarne stavove, a ostale na tradicionalne, a ispitanici odgovaraju na skali od 4 stupnja (0 = "u potpunosti se slažem", 3 = "uopće se ne slažem"). Egalitarne tvrdnje su obrnuto bodovane,

a rezultat na cijeloj skali je zbroj bodova na svim tvrdnjama. AWS je konstruirana i najčešće validirana na studentskim uzorcima (Beere, 1990).

AWS ima zadovoljavajuću razinu pouzdanosti i valjanosti. Cronbach alfa koeficijenti verzije od 15 tvrdnji su oko 0,85 i više, a test-retest pouzdanost je također zadovoljavajuća u istraživanja provedenim u 1970-im, 1980-im i 1990-im godinama (npr. Daughtery i Dambrot, 1986; Spence, Helmreich i Stapp, 1973; Spence i Helmreich, 1978; Yoder, Rice, Adams, Priest i Prince, 1982; Spence i Hahn, 1997), što upućuje na zaključak da AWS ima jednako zadovoljavajuću pouzdanost u 1990-ima kao i u 1970-ima. U recentnijim američkim istraživanjima pouzdanost verzije od 15 tvrdnji AWS-a nešto je niža, no još uvijek zadovoljavajuća ($\alpha \geq 0,80$) (Parks i Roberton, 2004; Whatley, 2008). Verzija AWS-a od 25 tvrdnji je pokazala zadovoljavajuću pouzdanost na uzorcima Filipinaca i Amerikanaca filipinskog porijekla rođenih u SAD-u (0,72 i 0,84), te slabiju pouzdanost na uzorku imigranata s Filipina u SAD ($\alpha = 0,61$) (Enrile i Agbayani, 2007). U istraživanju u kojem su sudjelovali hrvatski, slovenski i američki studenti, prosječni Cronbach alfa koeficijent za prilagođenu verziju AWS-a od 25 tvrdnji, u konačnici skraćenu na 16 tvrdnji, iznosio je 0,87, a po pojedinoj grupi nije imao vrijednosti manje od 0,70 (Frieze, Ferligoj, Kogošvek, Rener, Horvat i Šarlija, 2003).

Kada je riječ o valjanosti, kraće verzije su pokazale jednofaktorsku strukturu u starijim istraživanjima (npr. Loo i Logan, 1977; Smith i Bradley, 1980, prema Spence i Hahn, 1997), no također i u novijim (Whatley, 2008). Divergentna valjanost AWS-a je potvrđena niskom korelacijom AWS-a s mjerom općih stavova prema ženama (Bailey i Less, 1992), s obzirom na to da svrha AWS-a nije ispitivanje stavova prema ženama, već stavova prema pravima i ulogama žena u odnosu na prava i uloge muškaraca.

Istraživanja s AWS-om provedena od 1970-ih do 1990-ih pokazala su da ispitanici imaju sve liberalnije stavove te se AWS kritizirala zbog toga što su s vremenom distribucije rezultata postale negativno asimetrične zbog pomaka aritmetičkih sredina prema egalitarnijem kraju, posebno kod žena (Spence i Helmreich, 1997; Loo i Thorpe, 1998), što upućuje na mogući efekt plafona. Stoga se postavlja pitanje je li AWS zastarjela skala koja više ne odgovara zahtjevima suvremenog društva te koliko je opravdano korištenje ove skale za ispitivanje na studentskoj populaciji na kojoj se pokazalo da neke tvrdnje ne diferenciraju osobe tradicionalnih i egalitarnih stavova. Suprotno ovim kritikama Spence (1999) navodi da je AWS i dalje korisna i informativna s obzirom na značajan varijabilitet u odgovorima, pa čak i kod žena.

Sex-Role Egalitarianism Scale (SRES, Beere i sur., 1984)

SRES je skala koja ispituje stavove o podržavanju jednakosti odnosno egalitarnosti rodni uloga žena i muškaraca. Egalitaran stav su Beere i sur. (1984) definirali kao tendenciju pojedinca da evaluiru društvene uloge drugih ljudi bez obzira na njihov spol. Osoba s takvim stavom vjeruje da sposobnosti, prava, obveze i moguć-

nosti pojedinca ne bi trebale ovisiti o spolu. Važna osobina ovog koncepta jest da se ne uzimaju u obzir samo prosudbe o ponašanju i ulogama žena, već i muškaraca. Osoba koja se zalaže za jednakost rodnih uloga ne diskriminira žene u netradicionalnim ulogama, no također ne diskriminira ni muškarce u netradicionalnim ulogama.

Beere i suradnici (1984) su odredili pet aspekata života odraslih osoba u kojima se egalitarni stavovi o rodnim ulogama mogu manifestirati. Tih pet područja su bračna, roditeljska, profesionalna, obrazovna te socijalno-interpersonalno-heteroseksualna uloga (obuhvaća odnose prema socijalnim grupama i pojedincima). Autori naglašavaju da ove kategorije nisu neovisni aspekti života odraslih, odnosno da se u psihometrijskom smislu ne očekuje da čine odvojene ortogonalne faktore, već su te kategorije definirane kako bi povećale sadržajnu valjanost SRES-a.

Skala za ispitivanje stavova o jednakosti rodnih uloga postoji u dvije duže paralelne verzije od 95 tvrdnji razdijeljenih u pet subskala po 19 tvrdnji, te dvije kraće paralelne verzije od 25 tvrdnji. Ispitanici trebaju odgovoriti koliko se slažu sa svakom tvrdnjom na Likertovoj skali od 5 stupnja, pri čemu 1 znači "u potpunosti se slažem", a 5 "uopće se ne slažem". Tvrdnje su bodovane tako da više vrijednosti označavaju podržavanje egalitarnih stavova. Na dužim verzijama skala rezultat se može izraziti zasebno za svaku subskalu, te kao ukupni rezultat na cijeloj skali, dok se kod kraćih verzija skale preporuča samo izračunavanje ukupnog rezultata. Različite verzije skala su razvijene na studentskim uzorcima i prigodnim uzorcima odraslih osoba iz različitih organizacija (King i King, 1997).

Koeficijenti unutarnje konzistencije dužih verzija SRES-a u američkim istraživanjima, u kojima su većina ispitanika bili bijelci, bili su 0,97, a njihovih subskala u prosjeku 0,87, dok su koeficijenti unutarnje konzistencije kod kraćih skala bili 0,92 i 0,94 (Beere i sur., 1984). Na afroameričkim uzorcima je pouzdanost kraće verzije SRES-a također bila zadovoljavajuća ($\geq 0,91$) (McGhee, Johnson i Liverpool, 2001; Berkel, 2004). Pouzdanost tipa unutarnje konzistencije subskala SRES-a bila je zadovoljavajuća i u drugim zemljama, primjerice u Grčkoj ($\alpha > 0,90$) (Pavlou, Tsao-ussis, Vryonides i Vitsilaki, 2008) i Njemačkoj (0,77 - 0,87) (Katenbrink, 2006) te u hrvatskim istraživanjima na srednjoškolskom uzorku (0,71 - 0,81) (Raboteg-Šarić i Ravlić, 1990) i na uzorku odraslih osoba (0,69 - 0,84) (Jugović, 2004). Test-retest pouzdanosti za razdoblje od 3 tjedna su u američkim istraživanjima bile 0,88 i 0,91 za duže verzije te u prosjeku 0,85 za njihove subskale (Beere i sur., 1984), a za kraće verzije 0,88 (King i King, 1990a, prema King i King, 1997).

Faktorske analize su pokazale da obje kraće verzije imaju jednofaktorsku strukturu za cijeli uzorak, te odvojeno za muškarce i žene (King i King, 1990a) te da obje duže verzije SRES-a imaju dvofaktorsku strukturu. Prvi faktor višeg reda Egalitarizam intimnih odnosa obuhvaćao je tri faktora prvog reda: Bračnu, Roditeljsku te Socijalno-interpersonalno-heteroseksualnu ulogu, a drugi faktor višeg reda Egalitarizam formalnih odnosa obuhvatio je dva faktora prvog reda: Obrazovnu i Profesionalnu ulogu (King, King, Gudanowski i Taft, 1997). Dvofaktorski model se potvrdio i u slučaju grčkog prijevoda SRES-a (Pavlou i sur., 2008).

Konvergentna valjanost SRES-a potvrdila se visokim korelacijama (u rasponu od 0,60 do 0,86) SRES-a s AWS-om (Jaffa, 1985) i *MacDonald Sex Role Surveyem* (MSRS; MacDonald, 1974), skalom koja mjeri stavove prema ženama (Honeck, 1981, prema King i King, 1997), a divergentna valjanost niskim korelacijama (između 0,07 do 0,21) između SRES-a i mjera rodni uloga kao osobina ličnosti kao što su *Bem Sex Role Inventory* i *Personal Attributes Questionnaire* (King i King, 1990b; King, King, Carter, Surface i Stepanski, 1994). Kao dokaz kriterijske valjanosti SRES-a King i King (1997) navode da je SRES dobar prediktor bračnog zadovoljstva i prilagodbe braku (Sparks, 1995; Li i Caldwell, 1987, prema King i King, 1997).

SKALE RODNIH ULOGA KAO OSOBINA LIČNOSTI I PONAŠANJA

Bem Sex Role Inventory (BSRI, Bem, 1974)

BSRI je najčešće korištena mjera u svim područjima istraživanja povezanim s rodnom (Beere, 1990). Sandra Bem je maskulinitet i femininitet smatrala odvojenim i neovisnim osobinama, a ne suprotnim krajevima jednog kontinuuma kao što su to pretpostavljale do tada postojeće teorije maskuliniteta i femininiteta. Bem nije pretpostavljala da je jedino rodno tipizirano ponašanje zdravo za osobu, već je smatrala da tradicionalne rodne uloge ograničavaju potencijale pojedinca. Uvela je koncept psihološke androginiteta kao zasebnog općeg tipa ličnosti povezanog s rodnom koji se temelji na ravnoteži maskuliniteta i femininiteta. Pretpostavila je da se androgine osobe bolje prilagođavaju zahtjevima različitih situacija te da su zbog svoje fleksibilnosti androgini muškarci i žene bolje psihološki prilagođeni (Bem, 1974).

Bem Sex Role Inventory (BSRI, Bem, 1974) ispituje rodne uloge kao osobine ličnosti, a postoji u dužoj verziji od 60 tvrdnji, i u kraćoj verziji od 30 tvrdnji. Duža verzija se sastoji od 20 tvrdnji koje mjere femininitet, 20 koje mjere maskulinitet i 20 rodno neutralnih tvrdnji (društveno poželjnih za oba spola), a kraća od po 10 tvrdnji u svakoj subskali. Ispitanici za svaku osobinu trebaju na skali od 7 stupnjeva odrediti je li karakteristična za njih same (1 = "nikada ili gotovo nikada nije točno" do 7 = "uvijek ili gotovo uvijek je točno"). Osim izražavanja rezultata kao ukupnih bodova na subskalama, Bem predlaže dijeljenje uzorka u četiri kategorije s obzirom na medijane na skalama maskuliniteta i femininiteta. Androgina je osoba čiji su rezultati iznad medijana na obje skale, a tzv. "nediferencirana" ako su joj rezultati na obje skale ispod medijana. Feminina je osoba kojoj su bodovi na skali femininiteta iznad, a na skali maskuliniteta ispod medijana, dok obrnuto vrijedi za maskulinu osobu.

BSRI je konstruirana tako što su ispitanici trebali procijeniti koliko je svaka od predloženih 400 osobina socijalno poželjna za muškarca, odnosno ženu u američkom društvu. Na temelju tih procjena se 20 osobina, koje su ispitanici oba spola procijenili statistički značajno poželjnijim kod muškarca, označilo maskulinima

odnosno svrstalo u skalu M. Po istom principu su odabrane feminine osobine za skalu F (Bem, 1974, prema Spence, 1991). Skala socijalne poželjnosti, koju su činile tvrdnje koje su poželjne za oba spola, u kasnijim se istraživanjima uglavnom nije koristila. Studenti su skupina na kojoj je konstruirana BSRI, a Beere (1990) navodi da se u oko 65% publiciranih studija u kojima se koristi BSRI ispituju upravo studenti.

Pouzdanost tipa unutarnje konzistencije i test-retest pouzdanost za BSRI su zadovoljavajuće. Bem (1974) navodi da su Cronbach alfa koeficijenti unutarnje konzistencije duže verzije BSRI-a za subskalu maskuliniteta 0,85, a za subskalu femininosti 0,82, te da su test-retest pouzdanosti za razdoblje od 4 tjedna za subskale maskuliniteta i femininosti bile 0,90 (Bem, 1974, prema Holt i Ellis, 1998). Zadovoljavajuće pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije pokazale su se i za M i F skale kraće verzije BSRI-a u istraživanju s Amerikancima filipinskog porijekla ($\alpha = 0,86$) (Agbayani i Min, 2007) i u tajvanskom istraživanju sa studentima i osobama zaposlenim u različitim službama (0,73 - 0,87) (Peng, 2006). Duža verzija BSRI-a je bila pouzdana u istraživanjima s hrvatskim srednjoškolicima (0,82-0,83) (Marušić i Bratko, 1998), američkim (0,85-0,87) i kineskim studentima (0,68-0,81) (Zhang, Norvilitis i Jin, 2001) te australskim ispitanicima europskog i kineskog porijekla (0,87-0,89) (Leung i Moore, 2003).

Choi i Fuqua (2003) su u svojem radu naveli podatke iz 23 odvojene studije različitih autora koji su proveli faktorsko-analitičke validacijske studije BSRI-a u razdoblju od konstrukcije instrumenta (1974) do početka 2000-ih. Oni navode da je u većini istraživanja ekstrahirano od 2 do 4 faktora te da maskulini faktori imaju kompleksniju faktorsku strukturu. Njihov zaključak je da maskulinitet i femininost nisu bile adekvatno operacionalizirane u BSRI i da su prave strukture maskuliniteta i femininosti složenije od onih koje se mjere ovom skalom. Oni smatraju da skala ne mjeri maskulinitet i femininost već uže koncepte: instrumentalnost i ekspresivnost, što upućuje na probleme s valjanošću skale. Istraživanja provedena nakon 2000. godine u Tajvanu, Kini, SAD-u, Australiji i Filipinima također su pokazala da je faktorska struktura kompleksnija od očekivane, a u faktorskim analizama je dobiveno od 3 do 12 faktora (Peng, 2006; Zhang i sur., 2001; Leung i Moore, 2003; Agbayani i Min, 2007; Choi i sur., 2009). Recentno istraživanje (Choi i sur., 2007) u kojem je konfirmatornom faktorskom analizom provjerena struktura BSRI-a, pokazalo je postojanje dva faktora drugog reda (maskulinitet i femininost) i 7 faktora prvog reda (suosjećajnost, interpersonalni afekt, sramežljivost, dominantnost, odlučnost, sportski duh, samodostatnost).

Jedan od prigovora inventaru jest da je zastario s obzirom na to da je konstruiran na temelju procjena poželjnosti osobina za "idealnog" Amerikanca i "idealnu" Amerikanku 1970-ih godina. Istraživanja Holt i Ellis-a (1998), Auster i Ohm (2000) i Konrad i Harris (2002), u kojima je ispitano procjenjuju li se tvrdnje koje su odabrane za skale maskuliniteta i femininosti još uvijek na takav način u suvremenom kontekstu, pokazala su nekonzistentne rezultate. U prva dva istraživanja pokazalo se da se 18 od 20 femininih osobina još uvijek procjenjuju na isti način kao i u vri-

jeme konstrukcije ovog mjernog instrumenta, dok se u prvom istraživanju svih 20, a u drugom samo 8 od 20 maskulinih osobina procijenilo značajno poželjnijim za muškarca nego za ženu, što upućuje na problematičnu konstruktivnu valjanost BSRI-a, a posebice maskuline skale, u suvremenom kontekstu. U istraživanju na uzorcima Afroamerikanaca i Amerikanaca europskog porijekla (Konrad i Harris, 2002) pokazalo se još veće odstupanje od rezultata istraživanja koje je provela Bem (1974) s obzirom na to da se vrlo mali broj osobina iz BSRI-a procijenio različito poželjnima za muškarce i žene, posebno na uzorku urbanih bjelkinja.

Pedhazur i Tetenbaum (1979) navode niz kritika ove skale. Smatraju da je konstruktivna valjanost ugrožena time što Bem nije definirala domene maskuliniteta i femininosti i pokušala konstruirati mjere koje bi bile konzistentne s tim definicijama, već je odabrala empirijski pristup. Problematičnim smatraju postupak odabira tvrdnji koji se oslanjao jedino na test značajnosti, a ne na praktično značenje razlike jer takvim postupkom se npr. u skalu femininosti može odabrati osobina koja nije poželjna za žene, već koja je manje nepoželjna za žene nego za muškarce.

Nadalje, Pedhazur i Tetenbaum (1979) smatraju da je podjela uzorka na temelju medijana loš način formiranja tipologije zbog toga što postoji rizik da će se osobe sličnih rezultata na skalama svrstati u različite kategorije, i obratno, da će se osobe različitih rezultata na skalama svrstati u istu kategoriju. Problematičnost takvog postupka jest i ta što se osobu svrstava u kategoriju ovisno o uzorku istraživanja, što postaje još veći problem ako uzorci nisu reprezentativni, kao što je najčešće slučaj, jer su istraživanja uglavnom provedena na studentima. Teorijski je također nejasno što znači "nediferenciran" te je i to jedan od nedostataka navedene tipologije.

Personal Attributes Questionnaire (PAQ, Spence i sur., 1975)

PAQ je nakon BSRI druga najčešće korištena skala rodnih uloga. Slično kao i Sandra Bem, Janet Spence nije pretpostavljala da su maskulinitet i femininitet suprotni krajevi jednog kontinuuma kao što je to bilo do tada uvriježeno uvjerenje, već da su to odvojene osobine koje su poželjne kod muškaraca i žena, ali više tipične za jedan nego drugi spol (Spence i sur., 1975).

PAQ postoji u dužoj verziji od 55 tvrdnji koja je prvo razvijena, i u kraćoj verziji od 24 tvrdnje koja je korištena u većini istraživanja (Spence, 1991). U dužoj verziji se subskala maskuliniteta (M) sastoji od 23 osobine, subskala femininosti (F) od 18 osobina, subskala maskuliniteta-femininosti (M-F) od 13 osobina, a jedna tvrdnja ne pripada ni jednoj subskali. U kraćoj verziji, koja je nastala izbacivanjem tvrdnji koje nisu jasno označavale instrumentalnost i ekspresivnost (npr. "vješt u poslu" ili "voli djecu" koje su inicijalno bile u M i F skalama), navedene tri subskale imale su po 8 tvrdnji svaka. Sadržajno tvrdnje na M skali odražavaju instrumentalne osobine i orijentiranost prema cilju, tvrdnje na F skali čine ekspresivne osobine odnosno usmjerenost na druge ljude, a tvrdnje na skali M-F su različitog sadržaja (Helmreich, Spence i Wilhelm, 1981). Na svakoj tvrdnji ispitanici trebaju procijeniti koliko je

osobina ili ponašanje tipično za njih same na skali od 5 stupnjeva. Viši broj bodova na M skali je indikator posjedovanja maskulinih odnosno instrumentalnih osobina, a viši broj bodova na F skali je indikator posjedovanja femininih odnosno ekspresivnih osobina. Na skali M-F je rezultat koji je bliži jednom kraju skale indikator posjedovanja poželjnih i tipičnih osobina za ženu, a rezultat bliži drugom kraju skale indikator posjedovanja poželjnih i tipičnih osobina za muškarca.

PAQ je konstruirana tako da su studenti trebali procjenjivati koliko je svaka od ponuđenih tvrdnji karakteristična za tipičnog muškarca, a koliko za tipičnu ženu, te koliko je karakteristična za idealnog muškarca, a koliko za idealnu ženu. U skalu maskuliniteta su se izdvojile osobine za koje se pokazalo da su poželjne za oba spola, ali više tipične za muškarce, u skalu femininosti osobine koje su se pokazale poželjnima za oba spola, ali više tipičnima za žene, a u treću subskalu, subskalu maskuliniteta-femininosti, osobine koje su više poželjne i tipične za jedan spol nego drugi. Osim što je skala konstruirana na studentskom uzorku, studenti su također populacija na kojoj je ova skala najčešće primjenjivana. Beere (1990) navodi da se PAQ u oko dvije trećine istraživanja koristila na studentima.

Pouzdanost skale je zadovoljavajuća. Spence i Helmreich (1978, prema Beere, 1990) navode da je pouzdanost tipa unutarnje konzistencije 0,85, 0,82 i 0,78 za kraće verzije M, F i M-F skale. Novija američka istraživanja na studentskim uzorcima su pokazala da su M i F skale imale zadovoljavajuće pouzdanosti (0,74 - 0,76), dok je M-F skala pokazala nešto nižu razinu pouzdanosti (0,58 i 0,64) (Choi, 2004; Ward, Thorn, Clements, Dixon i Sanford, 2006). Istraživanje Helmreicha i suradnika (1981) je također pokazalo uglavnom zadovoljavajuće pouzdanosti M i F skala (od 0,67 do 0,80) na uzorcima srednjoškolaca, studenata i odraslih osoba, s time da su najniže vrijednosti zabilježene kod srednjoškolaca, a najviše kod odraslih. Nešto niži Cronbach alfa koeficijenti zabilježeni su kod M-F skale (od 0,53 do 0,65) u odnosu na M i F skale, a najniže vrijednosti dobivene su na srednjoškolskom uzorku. Stoga se može zaključiti da PAQ za odrasle nije pouzdana mjera rodni uloga adolescenata.

U američkim istraživanjima provedenim na studentskim uzorcima faktorske analize tvrdnji iz kraće verzije PAQ-a pokazale su 4 (Gaa, Liberman i Edwards, 1979), odnosno 3 faktora (Ward i sur., 2006) od kojih se ni jedan se ne može interpretirati kao maskulin ili feminin. Dakle, rezultati upućuju da PAQ ispituje više od dvije dimenzije odnosno da se empirijski nije potvrdilo postojanje odvojenih faktora maskuliniteta i femininosti. Za razliku od tih istraživanja, istraživanje s raznolikijim uzorkom (učenici i učenice srednjih škola, studenti i studentice, majke i očevi osnovnoškolaca) potvrdilo je konstruktivnu valjanost PAQ-a (Helmreich i sur., 1981). Konfirmatorna faktorska analiza s tvrdnjama kraće verzije PAQ-a na svakom od tih 6 uzoraka rezultirala je s dva ortogonalna faktora maskuliniteta i femininosti odnosno instrumentalnosti i ekspresivnosti (prema Spence, 1991). Očekivana dvofaktorska struktura potvrdila se i u validaciji kineskog prijevoda kraće verzije PAQ-a u istraživanju s hongkonškim studentima (Moneta, 2010).

Konvergentna valjanost subskala PAQ-a je potvrđena visokim korelacijama sa subskalama BSRI, koje su za M subskale u rasponu od 0,72 do 0,82, a za F subskale su nešto niže i iznose od 0,52 do 0,71 (Cunningham i Antill, 1980; Gaa i Liberman, 1981; Herron, Goodman i Herron, 1983; Smith, 1983; Wilson i Cook, 1984, prema Spence, 1991). Divergentna valjanost PAQ-a je potvrđena niskim korelacijama subskala PAQ-a s AWS-om koje iznose od -0,16 do 0,03 na srednjoškolcima te od -0,10 do 0,14 na studentima (Spence i Helmreich, 1978, prema Spence, 1991).

Sex-Role Behavior Scale (SRBS, Orlofsky i sur., 1982)

Sex-Role Behavior Scale (SRBS, Orlofsky i sur., 1982; Orlofsky i O'Heron, 1987) je jedini upitnik samoprocjene koji mjeri koliko se ljudi upuštaju u rodno tipizirana ponašanja. Orlofsky (1981) je pri konstrukciji skale krenuo od teorijskih postavki Bem (1974) te Spence, Helmreicha i Strapp (1975) o maskulnosti i femininosti kao odvojenim konstruktima, no za razliku od njih se usmjerio na rodno tipizirana ponašanja, a ne osobine, smatrajući da nedostaje instrumenata za ispitivanje bihevioralnog aspekta rodni uloga. Orlofsky i suradnici su smatrali, po uzoru na PAQ, da SRBS treba imati subskale koje ispituju "Muški vrednovana ponašanja" (MV), "Ženski vrednovana ponašanja" (FV) i "Spolno specifična ponašanja" (SS), no sadržajno su definirali te subskale smatrajući da te tri opće domene sadržavaju ponašanja iz četiri područja: rekreacijskih aktivnosti, profesionalnih interesa, socijalnih interakcija te bračnih odnosa. Konstrukcija skale odvijala se slično kao i konstrukcija PAQ: ispitanici su procjenjivali koliko je svako od ponuđenih ponašanja karakteristično za tipičnog muškarca, a koliko za tipičnu ženu, te koliko je karakteristično za idealnog muškarca, a koliko za idealnu ženu.

Duža verzija skale (Orlofsky i sur., 1982) sastoji se od 240, a kraća (Orlofsky i O'Heron, 1987) od 96 tvrdnji koje opisuju ponašanja iz navedena četiri područja. Skala se sastoji od tri subskale: "Muški vrednovana ponašanja" (MV), tj. ona koja su jednako poželjna za oba spola, ali više tipična za muškarce (npr. igranje šaha, pranje auta), "Ženski vrednovana ponašanja" (FV), tj. ona koja su jednako poželjna za oba spola, ali više tipična za žene (npr. igranje odbojke, pružanje isprike nakon svade) te "Spolno specifična ponašanja" (SS), tj. ona koja su više tipična i više poželjna za jedan nego drugi spol (npr. igranje nogometa, šivanje). Svaka od tih subskala sastoji se od po četiri subskale koje sadržajem obuhvaćaju četiri navedena područja ponašanja. Ispitanici na skali od 5 stupnjeva odgovaraju koliko je svako ponašanje opisano u tvrdnji karakteristično za njih same. Kako bi se dobio opći dojam o tome koliko su MV, FV i SS ponašanja karakteristična za osobu, rezultati se mogu prikazati kao prosjeci tvrdnji svake od subskala. Pokazalo se da muškarci postižu viši rezultat na MV skali, a žene na FV skali. Budući da su tvrdnje iz SS skale, koje se tiču ponašanja više tipičnih i poželjnih za žene, obrnuto bodovane, na toj skali muškarci također postižu viši rezultat. Ako se želi postići dublje razumijevanje ponašanja vezanih uz rodne uloge, rezultati se mogu prikazati kao prosjek tvrdnji svake od 12 subskala. I ova skala je razvijena na studentskim uzorcima.

Analize pouzdanosti su pokazale dobre ili adekvatne razine unutarnje konzistencije za duže i kraće verzije SRBS-a na razini MV, FM i SS subskala i na razini 12 subskala s obzirom na vrstu aktivnosti. Duža verzija je imala Cronbach alfa koeficijente od 0,92 do 0,97 za MV, FM i SS domene, dok su alfa koeficijenti za svako od 12 područja s obzirom na vrstu aktivnosti bili nešto niži i kretali su se u rasponu od 0,65 do 0,98 (Orlofsky i O'Heron, 1987). Kraća verzija SRBS-a je imala nešto niže alfa koeficijente od duže verzije, a bili su u rasponu od 0,83 do 0,92 za MV, FM i SS domene, te od 0,61 do 0,90 za 12 područja s obzirom na vrstu aktivnosti (Orlofsky i O'Heron, 1987). Korelacije između duže i kraće verzije SRBS-a su visoke, uglavnom iznad 0,90 (Orlofsky i O'Heron, 1987).

Očekivana faktorska struktura od tri faktora višeg reda koji odgovaraju trima subskalama te 12 faktora nižeg reda koji odgovaraju subskalama pojedinih područja ponašanja se nije potvrdila konfirmatornom faktorskom analizom. Autori smatraju da bi glavni razlog tome mogla biti visoka korelacija odnosno manjak distinktivnosti između skale MV i SS, što upućuje na nezadovoljavajuću konstruktnu valjanost skale (McCreary i sur., 2002).

Divergentna valjanost skale potvrđena je niskim i umjerenim korelacijama s PAQ-om kao mjerom rodnih uloga kao osobina ličnosti i s AWS-om, skalom stavova prema pravima i ulogama žena. Korelacije SRBS i PAQ su za M, F i M-F skale iznosile od 0,33 do 0,37 za muškarce te od 0,25 do 0,57 za žene, dok su korelacije subskala M, F i M-F SRBS-a s AWS-om iznosile -0,25, 0,08 i 0,35 za muškarce te 0,14, -0,21 i 0,44 za žene (Orlofsky, Cohen i Ramsden, 1985).

Nedostatak skale je što su u skalu uključena ponašanja u kojima se svi ispitanici nisu okušali tako da izostanak određenog ponašanja ne mora nužno upućivati na izostanak femininosti ili maskuliniteta, već na to da se ispitanici jednostavno nisu imali prilike ponašati na određeni način (npr. biti osnovnoškolska učiteljica, preuzimati na sebe potpunu odgovornost za zarađivanje za obitelj).

SKALE RODNIH ULOGA I STAVOVA O RODNIM ULOGAMA ZA DJECU I ADOLESCENTE

Attitudes Toward Women Scale for Adolescents (AWSA, Galambos i sur., 1985)

Galambos i suradnici (1985) su razvili Skalu stavova prema ženama za adolescente (AWSA) na temelju kraće verzije Skale stavova prema ženama (AWS; Spence, Helmreich i Stapp, 1973), čiji je sadržaj primjeren za odraslu populaciju. Svrha AWSA je mjerenje stavova adolescenata prema pravima i ulogama žena. Galambos i suradnici nisu jasno odredili što sve čini sadržaj stavova prema rodnim ulogama na adolescentskoj populaciji, već općenito opisuju da stavovi prema ženama, odnosno pravima žena, mogu biti povezani s važnim životnim odlukama adolescenata, kao što su odabir zanimanja ili zasnivanje obitelji. Nadalje navode da su stavovi prema

rodnim ulogama konceptualno različiti od orijentacije vezane uz rodne uloge ili identitete.

AWSA se sastoji od 12 tvrdnji od kojih oko dvije trećine ispituje stavove o pravima i ulogama djevojaka i mladića u obrazovanju, sportu i izlascima (*dating*), dok se ostale odnose na stavove o ulogama odraslih žena vezanim uz roditeljstvo i kućanske poslove (Gibbons, Stiles i Shkodriani, 1991). Sedam tvrdnji odražava tradicionalni, a pet suvremeni pogled na žene. Primjeri tvrdnji su: "Psovanje je gore za djevojke nego za mladiće", "U redu je da djevojka pozove mladića van na spoj" i "Na spoju bi mladići trebali platiti sve račune". Odgovori su na Likertovoj skali od 4 stupnja (1 = "u potpunosti se slažem", 4 = "uopće se ne slažem"). Egalitarne tvrdnje su obrnuto bodovane, a viši rezultat na skali je indikator manje tradicionalnih stavova prema ulozi žene (Galambos i sur., 1985). Dobna skupina kojoj je skala namijenjena jesu adolescenti iznad 12 godina (Beere, 1990).

Pouzdanost skala je umjerena do zadovoljavajuća. Cronbach alfa koeficijenti unutarnje konzistencije u istraživanjima s američkim učenicima te učenicima iz različitih zemalja koji se školuju u Nizozemskoj u dobi od 11 do 18 godina bili su u rasponu od 0,62 do 0,86 (Galambos i sur., 1985; Gibbons i sur., 1991). Umjeren pouzdanost tipa unutarnje konzistencije dobila se u istraživanju sa studentima iz Gvatemale prosječne dobi od 19 godina ($\alpha = 0,63$) (Gibbons, Wilson i Rufener, 2006). U dva istraživanja test-retest pouzdanosti kod američkih adolescenata/ica su za jednogodišnje intervale (između 6. i 7. te 7. i 8. razreda) iznosile 0,60 i 0,73 kod dječaka te 0,46 i 0,66 kod djevojčica, a za dvogodišnje intervale kod dječaka su iznosile 0,57 i 0,67, a kod djevojčica 0,62 i 0,68 (Galambos i sur., 1985; Galambos, Almeida i Petersen, 1990).

Konstruktna valjanost AWSA nije zadovoljavajuća s obzirom na to da se očekivala jednofaktorska struktura kao i kod AWS (Spence i sur., 1973), a faktorska analiza AWSA je rezultirala s tri faktora koji su nazvani (1) Tradicionalne uloge u obitelji i poslu, (2) Osobna sloboda i (3) Djevojke iniciraju izlazak (*date*) (Gibbons i sur., 1991).

Divergentna valjanost AWSA potvrdila se niskim korelacijama te skale sa skalama femininosti i maskulinosti BSRI-s koje su iznosile od -0,02 do 0,33 za dječake te od 0,01 do 0,15 za djevojčice (Galambos i sur., 1990).

Children's Personal Attributes Questionnaire (CPAQ, Hall i Halberstadt, 1980)

Autorice *Children's Personal Attributes Questionnaire* pri konstrukciji skale polaze od teorijskih postavki Bem (1974) te Spence i suradnika (1975) o femininosti i maskulinosti kao odvojenim unipolarnim dimenzijama (Hall i Halberstadt, 1980). Smatraju da CPAQ može služiti u istraživanjima razvojnih aspekata osobina ličnosti povezanih s rodnim ulogama koja se temelje na dvodimenzionalnom teorijskom okviru rodnih uloga (Hall i Halberstadt, 1980).

CPAQ je namijenjen ispitivanju rodno tipiziranih osobina ličnosti kod djece, a razvijen je promjenom i prilagodbom tvrdnji iz PAQ-a za odrasle. Postoje dvije verzije CPAQ-a. Kraća verzija se sastoji od 51 tvrdnje: 20 tvrdnji čini Maskulinu skalu, 18 Femininu, a 13 Skalu Feminino-Maskulino. Kraća verzija sastoji se od 21 tvrdnje odabrane na temelju korelacija tvrdnji s ukupnim rezultatom te stoga ne sadrži iste tvrdnje kao i verzija za odrasle, a sastoji se od po 8 tvrdnji u Maskulinoj i Femininoj skali te 5 tvrdnji u Skali Feminino-Maskulino (Hall i Halberstadt, 1980). Svaka tvrdnja je jedna izjava koja opisuje samu osobu, npr. "Moji osjećaji se teško mogu povrijediti," ili "Teško mi je donijeti odluku", a ispitanici trebaju odgovoriti koliko je za njih karakteristična na Likertovoj skali od 4 stupnja (od 1 = "vrlo je točno za mene" do 4 = "uopće nije točno za mene"). Te dvije verzije su razvijene na uzorku učenika/ca u dobi od 8 do 11 godina (Hall i Halberstadt, 1980).

Pouzdanost tipa unutarnje konzistencije subskala u nekoliko američkih istraživanja s djevojčicama i dječacima raspona dobi od 8 do 15 godina su iznosile za M skalu od 0,38 do 0,66, za F skalu od 0,62 do 0,72, a za F-M skalu od 0,08 do 0,53 (Hall i Halberstadt, 1980; Thomson i Zand, 2005). Pouzdanost subskala se čini problematičnom, posebno kada je riječ o M-F skali, a valja napomenuti i da su alfa koeficijenti niži u istraživanju provedenom 2005. godine na uzorku djece afroameričkog porijekla, nego u istraživanju iz 1980. godine provedenom na djeci pretežno europsko-američkog porijekla. U istraživanju s učenicima/cama u dobi od 8 do 11 godina je test-retest pouzdanost u jednogodišnjem razdoblju bila 0,47, 0,39 i 0,46 za M, F i F-M skalu, a u dvogodišnjem razdoblju od 5. do 7. razreda 0,62, 0,35 i 0,24 za M, F i F-M skalu (Hall i Halberstadt, 1980).

Konstruktna valjanost skale također nije zadovoljavajuća s obzirom da su faktor-ske analize u različitim istraživanjima rezultirale s tri faktora koja predstavljaju tri konceptualno različite dimenzije rodnog identiteta od onih koncepata koje bi subskale trebale mjeriti (Absi-Semaan, Crombie i Freeman, 1993; Thomson i Zand, 2005). U istraživanju provedenom s djecom europsko-američkog porijekla tri faktora su nazvana Interpersonalna orijentacija, Vodstvo i Emocionalnost (Absi-Semaan i sur., 1993), a u istraživanju provedenom s djecom afroameričkog porijekla faktori su nazvani Interpersonalni faktor, Faktor neovisnosti i Faktor vodstva (Thomson i Zand, 2005).

Konvergentna valjanost je potvrđena visokim korelacijama CPAQ i PAQ. Korelacije M, F i M-F subskala dužih verzija CPAQ i PAQ su bile 0,80, 0,86 i 0,86, a kraćih verzija, unatoč preklapanju samo polovine tvrdnji bile su također visoke i iznosile 0,73, 0,72 i 0,45. Divergentna valjanost CPAQ potvrđena je niskim korelacijama s mjerama inteligencije i samopoimanja u rasponu od 0,10 do 0,45 za M, F i M-F skale za dječake te od 0,18 do 0,38 za djevojčice (Hall i Halberstadt, 1980).

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Cilj ovog rada bio je prikazati najpoznatije skale rodnih uloga i stavova o rodnim ulogama te ih evaluirati na temelju kriterija kao što su razrađenost teorijske

konceptije, zadovoljavajuća razina psihometrijskih karakteristika te prikladnost skale za ispitivanje rodni uloga u suvremenom društvu.

Kada je riječ o kriteriju dobro obrazložene teorijske podloge skale, većina opisanih skala zadovoljava ovaj kriterij. Na teorijskim postavkama Bem (1974) te Spence, Helmreicha i Strappa (1975) o odvojenosti maskuliniteti i femininiteti temeljile su se skale kao što su BSRI i PAQ, te kasnije i skale poput SRBS i CPAQ. No pri konstrukciji BSRI, PAQ i CPAQ nisu određena područja rodni uloga koja se žele zahvatiti skalama već su tvrdnje odabrane na temelju statističke značajnosti razlike u procjeni poželjnosti ili tipičnosti tvrdnje za muškarca i ženu. Za razliku od njih, kod konstrukcije SRBS se vodilo računa da skala obuhvaća različita područja rodni uloga što povećava sadržajnu valjanost skale. Jasno definiran koncept i područja rodni uloga bili su temelj pri konstrukciji skale stavova o egalitarnosti rodni uloga SRES, što je također prilog sadržajnoj valjanosti tog instrumenta. Slabije artikulirana teorijska pozadina vidljiva je kod skale stavova prema ulogama i pravima žena za odrasle i adolescente, AWS i AWSA, što dovodi sadržajnu valjanost tih skala u pitanje.

Pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije su zadovoljavajuće kod većine opisanih skala, posebice kod dužih verzija SRES-a i SRBS-a, te kod AWS i subskala maskuliniteti i femininiteti BSRI-a i PAQ-a. Umjerene i niže razine pouzdanosti pokazale su se kod skale za adolescente i djecu AWSA i CPAQ.

Kriterij konstruktne valjanosti nije zadovoljen kod svih opisanih skala rodni uloga. Zadovoljavajuću faktorsku valjanost imaju kraće verzije AWS i SRES s obzirom na to da se empirijski potvrdilo da imaju jednofaktorske strukture. Nekonzistentni rezultati dobiveni su za BSRI i PAQ; neka istraživanja potvrđuju njihove očekivane faktorske strukture, a neka opovrgavaju implicirajući da su maskulinitet i femininitet kompleksnije od koncepata koje mjere ove skale, te da BSRI i PAQ zapravo ispituju samo instrumentalnost i ekspresivnost. Pretpostavljene faktorske strukture SRBS-a, AWSA-e i CPAQ-a su opovrgnute empirijskim nalazima. Kod SRBS je nezadovoljavajuća faktorska valjanost, prema mišljenju McCreary, Rhodes i Saucier (2002), vjerojatno posljedica nerazlikovanja Skale muški vrednovanih ponašanja i Skale spolno specifičnih ponašanja. Stoga bi preporuka bila da se Skala spolno specifičnih ponašanja izostavi iz istraživanja, što bi bilo u skladu s praksom kod korištenja PAQ i BSRI, kod kojih se s vremenom odustalo od korištenja Skale socijalne poželjnosti odnosno Skale maskuliniteti-femininiteti. Problem valjanosti kod skale za djecu i adolescente AWSA i CPAQ je u tome što se pri konstrukciji tih instrumenata nije krenulo od definiranja koncepta rodni uloga u adolescenciji ili djetinjstvu, već što su tvrdnje iz verzije tih skala za odrasle samo prilagođene mlađim dobnim skupinama. Na taj način propustilo se propitati što uopće čini koncept rodni uloga u djetinjstvu ili adolescenciji, koje su specifičnosti tog razdoblja te koje bi tvrdnje najbolje opisale taj koncept.

Kao što se moglo primijetiti, očiti nedostatak skale za ispitivanje rodni uloga odraslih jest da su bez iznimke konstruirane i validirane na dominantno studentskim

uzorcima. Može se postaviti pitanje koliko su te skale primjerene za opću populaciju, pa je preporuka da se nove skale rodnih uloga konstruiraju i validiraju na heterogenijim uzorcima, odnosno na uzorcima iz populacije za koju se žele prikupiti informacije i dobiti uvid u konstrukt rodnih uloga.

S obzirom na to da rodne uloge snažno ovise o društvenom kontekstu, postavilo se i pitanje o prikladnosti korištenja ovih instrumenata, konstruiranih na američkim uzorcima, za ispitivanje rodnih uloga u drugim kulturama. Pokazalo se da skale poput AWS, SRES i BSRI imaju zadovoljavajuće razine pouzdanosti u Njemačkoj, Grčkoj, Hrvatskoj, Sloveniji, Kini i na Tajvanu. Skala AWSA je imala manje zadovoljavajuću pouzdanost u istraživanju u Gvatemali, no vrijednosti su bile u skladu s američkim istraživanjima, što govori da je ova skala općenito slabije pouzdanosti. Očekivane dvofaktorske strukture dobivene su za PAQ u kineskom te za SRES u grčkom istraživanju, a znatno složnije strukture pokazale su se za BSRI u Australiji i Kini te na Tajvanu i Filipinima, što je uostalom slučaj i u brojnim američkim istraživanjima.

Pitanje opravdanosti korištenja skala nastalih prije gotovo 30-40 godina postavljalo se za skale koje se najčešće koriste kao što su AWS i BSRI. Kod AWS se javio efekt plafona zbog toga što su se s vremenom aritmetičke sredine pomakle prema egalitarnijem kraju (Spence i Hahn, 1997). Zbog toga je korištenje ove skale za ispitivanje stavova o rodnim ulogama u suvremenom kontekstu upitno, posebno na populaciji koja ima liberalnije stavove, kao što su studentska populacija i žene. Stoga je možda opravdanije koristiti neku drugu skalu stavova o rodnim ulogama kod koje se nije pojavio efekt plafona, primjerice SRES. Suvremenost BSRI se provjeravala u brojnim istraživanjima u kojima se ispitalo koliko su tvrdnje koje opisuju maskulnost i femininost u BSRI još uvijek, nakon preko 35 godina, indikatori tih koncepata. Većina tvrdnji iz skale femininosti se pokazala indikatorima femininosti, dok rezultati za maskulnost nisu jednoznačni. U jednom istraživanju se pokazalo da su sve maskuline tvrdnje još uvijek procijenjene kao takve, a u drugom da ih se samo manji dio može smatrati indikatorima maskulnosti. Stoga je opravdano upitati se koliko su nekadašnje koncepcije maskulnosti još uvijek važeće u današnjem društvu, u kojem se od žena također sve više očekuju ambicioznost i asertivnost - osobine koje su nekada smatrane maskulinima.

Glavna smjernica za korištenje određene skale rodnih uloga ili stavova o rodnim ulogama jest da se skala pažljivo odabere s obzirom na problem istraživanja odnosno da se pri odabiru instrumenta temeljito razmotri za koje probleme i koncepte je pojedina skala najprimjerenija. Skale poput BSRI i PAQ se zaista ne bi trebale koristiti kao mjere općih koncepata rodnih uloga, no mogu se koristiti za ispitivanje koncepata ekspresivnosti i instrumentalnosti. Čak se i skala poput AWS, koja se smatra zastarjelom, može odabrati ako želimo pratiti promjene stavova o rodnim ulogama kroz vrijeme ili usporediti rezultate istraživanja u raznim zemljama, jer je AWS jedina skala koja nam omogućuje te komparacije s obzirom da se primjenjuje od 1970-ih godina i da se koristila u brojnim zemljama. No, ako želimo ispitati su-

vremene koncepte rodnih uloga ili stavova o rodnim ulogama, valjalo bi konstruirati novu skalu na temelju dobro osmišljenog teorijskog koncepta, pritom vodeći računa o suvremenim spoznajama o rodnim ulogama i društvenom kontekstu u kojem se provodi istraživanje. I, naposljetku, valja upozoriti na problematičnost skala za ispitivanje rodnih uloga djece i adolescenata budući da su nastale prilagodbom sadržaja skala za odrasle. Ako želimo ispitati rodne uloge adolescenata i djece, nužno je prvo osmisliti koncepte rodnih uloga u razdoblju adolescencije i djetinjstva, promisliti koje su specifičnosti tih razdoblja, odrediti aspekte rodnih uloga u toj dobi, te zatim konstruirati skale na temelju tih teorijskih postavki.

Jugović i Kamenov (2008) su rodne uloge karakteristične za razdoblje adolescencije definirale kao društvena očekivanja različita za adolescente i adolescentice, a pretpostavile su da rodna uloga ne obuhvaća samo feminina i maskulina ponašanja, već i osobine i interese u raznim aspektima adolescentskog života. Korištenjem kombinirane kvalitativne i kvantitativne metodologije u istraživanju sa srednjoškolicima ispitale su što uopće čini koncept rodnih uloga u adolescenciji, odnosno u čemu se sve razlikuju društvena očekivanja od djevojaka i mladića u hrvatskom društvu. Potvrdilo se da se instrument za ispitivanje rodnih uloga u adolescenciji ne bi smio konstruirati prilagodbom verzija za odrasle jer su ključni aspekti adolescentskog života, u kojima postoje različita očekivanja od spolova, drugačiji od ključnih uloga odraslih. Tako se primjerice, kod odraslih osoba uloge mogu podijeliti u profesionalne, partnerske i roditeljske (Beere, King, Beere i King, 1984), dok su se kod adolescenata ključnim područjima života pokazali odnos prema školi, obveze u obitelji, način provođenja slobodnog vremena, odnos prema izgledu i intimni odnos (Jugović i Kamenov, 2008). Također se potvrdilo da se skalama, koje na prvom mjestu ispituju rodno tipizirane osobine (npr. BSRI, PAQ i CPAQ) i ponašanja (npr. SRBS), ne može obuhvatiti koncept rodnih uloga u adolescenciji u cjelini. Naime, u istraživanju se pokazalo da rodne uloge u adolescenciji obuhvaćaju osobine, ponašanja, obveze i interese koji se u različitoj mjeri očekuju od spolova. Primjerice, od djevojaka se očekuje da su nježne, da se vole uljepšavati i da obavljaju kućanske poslove kao što su čišćenje kuće i pripremanje jela, a od mladića da su kompetitivni, da obavljaju manje popravke po kućanstvu i da ih zanima sport (Jugović i Kamenov, 2008). Pokazalo se i da postoje specifičnosti rodnih uloga u hrvatskom kontekstu u odnosu na druga društva, primjerice, sigurnost u sebe i svoje sposobnosti se u Hrvatskoj očekuju i od mladića i od djevojaka, dok se u SAD-u samopouzdanost smatra aspektom maskuliniteta (Kulis, Marsiglia i Hecht, 2002; Spence i sur., 1975).

Ovi rezultati potvrđuju da je pri ispitivanju rodnih uloga nužno koristiti instrumente namijenjene upravo populacijama na kojima se istraživanje provodi, a ne nekritički preuzimati i modificirati skale konstruirane na uzorcima iz drugih kultura i dobnih skupina. Iako ponekad može biti korisno primijeniti već postojeće skale radi mogućnosti usporedbe, ne treba se uvijek voditi tim argumentom, već valja uzeti u obzir i specifičnosti konteksta u kojem se provodi istraživanje te se ne libiti razviti novu skalu prilagođenu željenoj populaciji. No razvoj bilo koje mjere

rodnih uloga nužno je započeti promišljanjem samog koncepta rodnih uloga specifičnih za određenu dobnu skupinu i društveni kontekst, te empirijskom provjerom tih pretpostavki.

LITERATURA

- Absi-Semaan, N., Crombie, G., Freeman, C. (1993). Masculinity and femininity in middle childhood: Developmental and factor analyses. *Sex Roles*, 28, 187–206.
- Agbayani, P., Min, J.W. (2007). Examining the validity of the Bem Sex Role Inventory for use with Filipino Americans using confirmatory factor analysis. *Journal of Ethnic & Cultural Diversity in Social Work*, 15, 55-80.
- Auster, C.J., Ohm, S.C. (2000). Masculinity and femininity in contemporary American society: A reevaluation using the Bem Sex-Role Inventory. *Sex Roles*, 43, 499-528.
- Bailey, W.T., Less, E.A. (1992). The Attitudes Toward Women Scale (AWS) and global attitudes toward women. *Journal of General Psychology*, 9, 315-318.
- Beere, C.A. (1990). *Gender roles. A handbook of tests and measures*. New York: Greenwood Press.
- Beere, C.A., King, D.W., Beere, D.B., King, L.A. (1984). The Sex-Role Egalitarianism Scale: A measure of attitude toward equality between sexes. *Sex Roles*, 10, 563-576.
- Bem, S.L. (1974). The measurement of psychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42, 165-172.
- Berkel, L.A. (2004). A psychometric evaluation of the Sex-Role Egalitarianism Scale with African Americans. *Sex Roles*, 50, 737-742.
- Biernat, M., Wortman, C.B. (1991). Sharing of home responsibilities between professionally employed women and their husbands. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60, 844-860.
- Blazina, C., Pisecco, S., O'Neil, J.M. (2005). An adaptation of the Gender Role Conflict Scale for Adolescents: Psychometric issues and correlates with psychological distress. *Psychology of Men & Masculinity*, 6, 39-45.
- Choi, N. (2004). A psychometric examination of the Personal Attributes Questionnaire. *Journal of Social Psychology*, 144, 348-352.
- Choi, N., Fuqua, D.R. (2003). The structure of the Bem Sex Role Inventory: A summary report of 23 validation studies. *Educational and Psychological Measurement*, 63, 872-887.
- Choi, N., Fuqua, D.R., Newman, J.L. (2007). Hierarchical confirmatory factor analysis of the Bem Sex Role Inventory. *Educational and Psychological Measurement*, 67 (5), 818-832.
- Choi, N., Fuqua, D.R., Newman, J.L. (2009). Exploratory and confirmatory studies of the structure of the Bem Sex Role Inventory short form with two divergent samples. *Educational & Psychological Measurement*, 69, 696-705.
- Cunningham, J.D., Antill, J.K. (1980). A comparison among five masculinity-femininity-androgyny instruments and two methods of scoring androgyny. *Australian Psychologist*, 15, 437-448.

- Daughtery, C.C., Dambrot, F.H. (1986). Reliability of the Attitudes Toward Women Scale. *Educational and Psychological Measurement*, 46, 449-453.
- Deaux, K., LaFrance, M. (1998). Gender. In D.T. Gilbert, S.T. Fiske, L. Gardner (Eds.), *The handbook of social psychology*, 788-818. New York: McGraw-Hill.
- Enrile, A., Agbayani, P.T. (2007). Differences in attitudes towards women among three groups of Filipinos: Filipinos in the Philippines, Filipino American immigrants, and U.S. born Filipino Americans. *Journal of Ethnic & Cultural Diversity in Social Work*, 16, 1-25.
- Frieze, I.H., Ferligoj, A., Kogošvek, T., Renner, T., Horvat, J., Šarlija, N. (2003). Gender-role attitudes in university students in the United States, Slovenia, and Croatia. *Psychology of Women Quarterly*, 27, 256-261.
- Gaa, J.P., Liberman, D. (1981). Categorization agreement of the Personality Attributes Questionnaire and the Bem Sex Role Inventory. *Journal of Clinical Psychology*, 37, 593-601.
- Gaa, J.P., Liberman, D., Edwards, T.A. (1979). A comparative factor analysis of the Bem Sex Role Inventory and the Personality Attributes Questionnaire. *Journal of Clinical Psychology*, 35, 592-598.
- Galambos, N.L. (2004). Gender and gender role development in adolescence, In R.M. Lerner, L. Steinberg (Eds.), *Handbook of adolescent psychology*, 233-262. New York: Wiley.
- Galambos, N.L., Almeida, D.M., Petersen, A.C. (1990). Masculinity, femininity, and sex role attitudes in early adolescence: Exploring gender intensification. *Child Development*, 61, 1905-1914.
- Galambos, N.L., Petersen, A.C., Richards, M., Gitelson, I.B. (1985). The Attitudes Toward Women Scale for Adolescents (AWSA). A study of reliability and validity. *Sex Roles*, 5, 343-356.
- Gibbons, J.L., Stiles, D.A., Shkodriani, G.M. (1991). Adolescents' attitudes toward family and gender roles: An international comparison. *Sex Roles*, 25, 625-643.
- Gibbons, J.L., Wilson, S.L., Rufener, C.A. (2006). Gender attitudes mediate gender differences in attitudes toward adoption in Guatemala. *Sex Roles*, 54, 139-145.
- Glick, P., Fiske, S.T. (1996). The Ambivalent Sexism Inventory: Differentiating hostile and benevolent sexism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 491-512.
- Guillet, E., Sarrazin, P., Fontayne, P., Brustad, R.J. (2006). Understanding female sport attrition in a stereotypical male sport within the framework of Eccles's expectancy-value model. *Psychology of Women Quarterly*, 30, 358-368.
- Hall, J.A., Halberstadt, A.G. (1980). Masculinity and femininity in children: Development of the Children's Personal Attributes Questionnaire. *Developmental Psychology*, 16, 270-280.
- Helmreich, R.L., Spence, J.T., Wilhelm, J.A. (1981). A psychometric analysis of the Personal Attributes Questionnaire. *Sex Roles*, 7, 1097-1108.
- Herron, W.G., Goodman, C.K., Herron, M.J. (1983). Comparability of the sex-role measures. *Psychological Reports*, 53, 1087-1094.
- Holt, C.L., Ellis, J.B. (1998). Assessing the current validity of the Bem Sex-Role Inventory. *Sex Roles*, 39, 929-941.

- Honeck, S.M. (1981). *An exploratory study of the Beere-King Sex-Role Egalitarianism Scale, the MacDonald Sex Role Survey, and the Spence and Helmreich's Attitudes Toward Women Scale*. Unpublished master's thesis, Central Michigan University, Pleasant, MI.
- Jacobs, E., Shipp, S., Brown, G. (1989). Families of working wives spending more on services than nonendurables. *U.S. Bureau of Labor Statistics: Monthly Labor Review*, 112, 15-23.
- Jaffa, M. (1985). *Administration of Sex-Role Egalitarianism Scale and Attitudes Toward Women Scale*. Unpublished raw data, Central Michigan University, Pleasant, MI.
- Jugović, I. (2004). *Zadovoljstvo rodnim ulogama*. Diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Jugović, I., Kamenov, Ž. (2008). Razvoj instrumenta za ispitivanje rodnih uloga u adolescenciji. *Suvremena psihologija*, 11 (1), 93-106.
- Kamenov, Ž., Jelić, M., Tadinac, M., Hromatko, I. (2007). Quality and stability of the relationship as a function of distribution of housework, financial investments, and decision making between partners. *Book of Selected Proceedings*, 15th Psychology days in Zadar, 133-151.
- Katenbrink, J. (2006). Translation and standardization of the Sex-Role Egalitarianism Scale (SRES-B) on a German sample. *Sex Roles*, 54, 485-493.
- King, L.A., King, D.W. (1990a). Abbreviated measures of sex-roles egalitarian attitudes. *Sex Roles*, 23, 659-673.
- King, L.A., King, D.W. (1990b). Sex-role egalitarianism and androgyny: Discriminant evidence. *Psychological Reports*, 67, 1129-1130.
- King, L.A., King, D.W. (1997). Sex-Role Egalitarianism Scale: Development, psychometric properties and recommendation for future research. *Psychology of Women Quarterly*, 21, 71-83.
- King, L.A., King, D.W., Carter, D.B., Surface, C.R., Stepanski, K. (1994). Validity of the Sex-Role Egalitarianism Scale: Two replication studies. *Sex Roles*, 31, 339-348.
- King, L.A., King, D.W., Gudanowski, D.M., Taft, C.T. (1997). Latent structure of the Sex-Role Egalitarianism Scale: Confirmatory factor analyses. *Sex Roles*, 36, 221-234.
- Konrad, A.M., Harris, C. (2002). Desirability of the Bem Sex-Role Inventory items for women and men: A comparison between African Americans and European Americans. *Sex Roles*, 47, 259-271.
- Kulis, S., Marsiglia, F.F., Hecht, M.L. (2002). Gender labels and gender identity as predictors of drug use among ethnically diverse middle school students. *Youth & Society*, 33 (3), 442-475.
- Leung, C., Moore, S. (2003). Individual and cultural gender roles: A comparison of Anglo-Australians and Chinese in Australia. *Current Research in Social Psychology*, 8, 302-316.
- Levant, R.F., Hirsch, L., Celentano, E., Cozza, T., Hill, S., MacEachern, M., Marty, N., Schnedeker, J. (1992). The male role: An investigation of norms and stereotypes. *Journal of Mental Health Counseling*, 14, 325-337.
- Li, J.T., Caldwell, R.A. (1987). Magnitude and directional effects of marital sex-role incongruence on marital adjustment. *Journal of Family Issues*, 8, 97-110.

- Loo, R., Logan, P. (1977). Investigation of the Attitudes Toward Women Scale in Western Canada. *Canadian Journal of Behavioral Science*, 9, 201-204.
- Loo, R., Thorpe, K. (1998). Attitudes toward women's roles in society: A replication after 20 years. *Sex Roles*, 39, 903-912.
- MacDonald, A.O., Jr. (1974). Identification and measurement of multidimensional attitudes toward equality between the sexes. *Journal of Homosexuality*, 1, 165-182.
- Marušić, I., Bratko, D. (1998). Relations of masculinity and femininity with personality dimensions of the five-factor model. *Sex Roles*, 38, 29-44.
- McCreary, D.R., Rhodes, N.D., Saucier, D.M. (2002). A confirmatory factor analysis of the short form Sex Role Behavior Scale. *Sex Roles*, 47, 169-177.
- McGhee, M.R., Johnson, N., Liverpool, J. (2001). Assessing psychometric properties of the Sex-Role Egalitarianism Scale (SRES) with African Americans. *Sex Roles*, 45, 859-866.
- McHugh, M.C., Frieze, I.H. (1997). The measurement of gender-role attitudes. *Psychology of Women Quarterly*, 21, 1-16.
- Moneta, G. (2010). Chinese short form of the Personal Attributes Questionnaire: Construct and concurrent validity. *Sex Roles*, 62, 334-346.
- Myers, D.G. (1993). *Social Psychology*. New York: McGraw-Hill.
- O'Neil, J.M., Helms, B.J., Gable, R.K., David, L., Wrightsman, L.S. (1986). Gender Role Conflict Scale: College men's fear of femininity. *Sex Roles*, 14, 335-350.
- Orlofsky, J.L. (1981). Relationship between sex role attitudes and personality traits and the Sex Role Behavior Scale-1: A new measure of masculine and feminine role behaviors and interests. *Journal of Personality and Social Psychology*, 40, 927-940.
- Orlofsky, J.L., Cohen, R.S., Ramsden, M.W. (1985). Relationship between sex-role attitudes and personality traits and the revised Sex-Role Behavior Scale. *Sex Roles*, 12, 377-391.
- Orlofsky, J.L., O'Heron, C.A. (1987). Development of a short form Sex-Role Behavior Scale. *Journal of Personality Assessment*, 51, 267-277.
- Orlofsky, J.L., Ramsden, M.W., Cohen, R.S. (1982). Development of the Revisited Sex-Role Behavior Scale. *Journal of Personality Assessment*, 46, 632-638.
- Parks, J.B., Robertson, M.A. (2004). Attitudes toward women mediate the gender effect on attitudes toward sexist language. *Psychology of Women Quarterly*, 28, 233-239.
- Pavlou, V., Tsaousis, I., Vryonides, M., Vitsilaki, C. (2008). Assessing the dimensionality and other psychometric properties of a Greek translation of the Sex-Role Egalitarianism Scale (Form B). *Sex Roles*, 59, 787-799.
- Pedhazur, E.J., Tetenbaum, T.J. (1979). Bem Sex Role Inventory: A theoretical and methodological critique. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37, 996-1016.
- Peng, T.K. (2006). Construct validation of the Bem Sex Role Inventory in Taiwan. *Sex Roles*, 55, 843-851.
- Pleck, J.H. (1997). Paternal involvement: Levels, sources, and consequences. In M.E. Lamb (Ed.), *The role of the father in child development*, 66-103. New York: Wiley.
- Pleck, J.H., Masciadrelli, B.P. (2003). Paternal involvement: Levels, sources, and consequences. In M.E. Lamb (Ed.), *The role of the father in child development*, 222-271. New York: Wiley.

- Raboteg-Šarić, Z., Ravlić, M. (1990). Stavovi adolescenata prema jednakosti među spolovima u različitim područjima društvenog života. *Psihologija*, 23, 41-49.
- Robinson, J.P. (1988). Who's doing the housework? *American Demographics*, 24, 26-28.
- Shank, S.E. (1988). Women and the labor market: The link grows stronger. *U.S. Bureau of Labor Statistics: Monthly Labor Review*, 111, 3-8.
- Smith, R.I., Bradley, D.W. (1980). In defense of the Attitudes Toward Women Scale: An affirmation of validity and reliability. *Psychological Reports*, 47, 511-522.
- Smith, S.G. (1983). A comparison among three measures of social sex-role. *Journal of Homosexuality*, 9, 99-107.
- Sparks, J. (1995). *Role incongruence and marital adjustment late in the transition to parenthood*. Unpublished doctoral dissertation, The California School of Professional Psychology, Alameda, CA.
- Spence, J.T. (1991). Do the BSRI and PAQ measure the same or different concepts? *Psychology of Women Quarterly*, 15, 141-165.
- Spence, J.T. (1999). Thirty years of gender research: A personal chronicle. In W.B. Swann Jr., J.H. Langlois, L.A. Gilbert (Eds), *Sexism and stereotypes in modern society: The gender science of Janet Taylor Spence*, 255-289. Washington, DC, US: American Psychological Association.
- Spence, J.T., Hahn, E.D. (1997). The Attitudes Toward Women Scale and attitude change in college students. *Psychology of women quarterly*, 21, 17-34.
- Spence, J.T., Helmreich, R. (1972). The Attitudes Toward Women Scale: An objective instrument to measure the attitudes toward the rights of women in contemporary society. *JSAS: Catalog of Selected Documents in Psychology*, 2, 66-67.
- Spence, J.T., Helmreich, R.L. (1978). *Masculinity and femininity: Their psychological dimensions, correlates, and antecedents*. Austin: University of Texas Press.
- Spence, J.T., Helmreich, R.L., Stapp, J. (1973). A short version of the Attitudes Toward Women Scale. *Bulletin of the Psychonomic Society*, 2, 219-220.
- Spence, J.T., Helmreich, R., Stapp, J. (1975). Ratings of self and peers on the sex role attributes and their relation to self-esteem and conceptions of masculinity and femininity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 32, 29-39.
- Swim, J.K., Aikin, K.J., Hall, W.S., Hunter, B.A. (1995). Sexism and racism: Old-fashioned and modern prejudices. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 199-214.
- Thompson, E.H., Pleck, J.H. (1986). The structure of male role norms. *American Behavioral Scientist*, 29, 531-543.
- Thomson, N.R., Zand, D.H. (2005). Analysis of the Children's Personal Attributes Questionnaire (short form) with a sample of African American adolescents. *Sex Roles*, 52, 237- 244.
- U.S. Department of Labor, Women's Bureau. (1991). Facts on working women. Washington, DC: U.S. Government Printing Office.
- Ward, L.C., Thorn, B.E., Clements, K.L., Dixon, K.E., & Sanford, S.D. (2006). Measurement of agency, communion, and emotional vulnerability with the Personal Attributes Questionnaire. *Journal of Personality Assessment*, 86, 206-216.
- Whatley, M.A. (2008). The dimensionality of the 15 item Attitudes Toward Women Scale. *Race, Gender & Class*, 15, 265-273.

- Wilson, F.R., Cook, E.P. (1984). Concurrent validity of four androgyny instruments. *Sex Roles, 11*, 813-837.
- Yoder, J.D., Rice, R.W., Adams, J., Priest, R.F., Prince II, H.T. (1982). Reliability of the Attitudes Toward Women Scale (AWS) and the Personal Attributes Questionnaire (PAQ). *Sex Roles, 8*, 651-657.
- Zhang, J., Norvilitis, J., Jin, S. (2001). Measuring gender orientation with the Bem Sex Role Inventory in Chinese culture. *Sex Roles, 44*, 237-251.

WHAT IS MEASURED UNDER THE CONCEPT OF GENDER ROLES? THE REVIEW AND EVALUATION OF GENDER ROLE SCALES AND ATTITUDES TOWARD GENDER ROLES SCALES

Summary

The aim of this article is to review the key instruments measuring gender roles and attitudes toward gender roles and to evaluate these scales taking into consideration their psychometric characteristics. The most popular scales are identified; scales measuring attitudes toward gender roles *Attitudes Toward Women Scale* (AWS, Spence & Helmreich, 1972) and *Sex-Role Egalitarianism Scale* (SRES, Beere, King, Beere, & King, 1984), gender roles scales *Bem Sex Role Inventory* (BSRI, Bem, 1974), *Personal Attributes Questionnaire* (PAQ, Spence, Helmreich, & Stapp, 1975) and *Sex-Role Behavior Scale* (SRBS, Orlofsky, Ramsden, & Cohen, 1982), and two scales intended for children and adolescents *Attitudes Toward Women Scale for Adolescents* (AWSA, Galambos, Petersen, Richards, & Gitelson, 1985) and *Children's Personal Attributes Questionnaire* (CPAQ, Hall & Halberstadt, 1980). These scales are evaluated according to the following criteria: the theoretical theses they were based on, information about the scale reliability and validity and the appropriateness of the measurement for contemporary gender roles. Evaluation has shown that most of the scales have satisfactory levels of reliability. However, validity of the scales is problematic given that the expected factor structures for the majority of the scales were not confirmed or that the results of factor analyses were not consistent. The limitation of the majority of the scales is that they were constructed on college student samples, and the problem with the scales constructed in the 1970s is that some aspects of their content are outdated. Research has also shown that there is a need for the construction of a new scale of gender roles for adolescents based on the theoretical consideration of the concept of gender roles in adolescence.

Key words: gender role scales, attitudes toward gender roles

Primljeno: 20. 04. 2010.